

РЕЦЕНЗИЯ

От: *Проф. д-р Павел Павлов*, Директор на Институт за обучение на докторанти на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“ в ПН 3.8 „Икономика“ в Бургаски свободен университет

Основание за представяне на рецензията: участие в научно жури за защита на дисертационния труд съгласно Заповед № УМО-29/ 6.10.2022 г. на Ректора на Бургаския свободен университет

Автор на дисертационния труд: *Делян Лазаров Лазаров*

Тема на дисертационния труд: *Формиране и стимулиране на иновационната дейност на предприятията*

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал в Центъра по икономически и управленски науки на Бургаски свободен университет по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“. Обучението е осъществено в *редовна* форма в периода 2017 – 2021 г.

Делян Лазаров завършва с отличие средното си образование в ОТ „Ген. Владимир Заимов“ гр. Сопот през 1998 г. През 2004 г. завършва Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, гр. Бургас по специалност Стопанско управление и придобива ОКС „бакалавър“, а на следващата година придобива и ОКС „магистър“ по същата специалност. През 2009 г. дисертантът придобива допълнителна квалификация МВА „Финанси“ от Финансовата академия към правителството на Руската Федерация.

Паралелно с началото на следването си през 1998 г. започва работа в международна компания, като към периода на придобиване на ОКС „бакалавър“ вече е управител на обектите в гр. Бургас. След придобиване на ОКС „магистър“ продължава кариерата си в „ЛУКОЙЛ Нефтохим Бургас“ АД като към настоящия момент заема длъжността Зам. директор по икономика.

Докторантът Делян Лазаров е водил семинарни занятия в Център по икономически и управленски науки на Бургаски свободен университет.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд с обем 270 страници се състои от въведение, три глави, заключение и списък на използваната литература. Трудът съдържа 33 фигури, 31 таблици и 2 графики. Списъкът на използваната литература се състои от 348 източника на кирилица и латиница.

Актуалността на темата се обуславя от редица обстоятелства, като най-важните от тях са:

- В началото на 90-те години на миналия век започна процес на преобразуване структурата на собственост на фирмите и формите на управление на индустрията, което доведе до разрушаване на съществуващите тогава механизми на институционални, междуотраслови и междуфирмени взаимоотношения и взаимодействие;
- Силната зависимост на българската икономика от финансирането от европейски структурни фондове, които се оказват като основен източник на растежа и ключов фактор за развитие на икономиката у нас;
- Основният механизъм за повишаване конкурентоспособността на националната икономика, нейните отделни отрасли и предприятията се явява иновационната дейност, както са заложените приоритети в Националната стратегия за насърчаване развитието на МСП и Иновационната стратегия за интелигентна специализация в България.

В по-общ план, актуалността на темата на дисертационния труд е свързана с определянето на работещи способности за трансформация на иновационната дейност в растеж на конкурентоспособността на ниво отделни предприятия, тъй като този процес се явява най-важната и значимата предпоставка за устойчиво управление на конкурентоспособността на българската икономика.

Целта и задачите на изследването са коректно дефинирани.

Заложена и изпълнена е основната цел на изследването, а именно да се разработят методически подходи и инструменти, предназначени за създаване и внедряване на механизми за повишаване иновационната активност в МСП.

В дисертационния труд са заложени и изпълнени произтичащите от целта задачи, сред които заслужават да се отбележат:

- Анализирана е системата за управление на иновационната дейност на предприятията и разкриване на взаимовръзките между нейните подсистеми;
- Определени са факторите, стимулиращи иновационната активност на предприятията и са обосновани възможностите за използването им за повишаване ефективността на управление на иновационната дейност;
- Определени са необходимите условия за растеж чрез иновации и промяна на бизнес моделите за управление на предприятията;
- Разработени са методически инструменти за анализ на иновационния потенциал на предприятието;
- Обосновани са направления и методически инструменти за стимулиране иновационния потенциал на предприятията;
- Предложени са направления за усъвършенстване на методите и инструментите за иновационно развитие;
- Разработени са методически инструменти за оценка на иновационната инфраструктура на предприятията и определяне на направления за развитие.

Коректно са определени обектът и предметът на дисертационния труд.

Тезата, която докторантът успешно защитава в цялостното научно-приложно изследване е, че съществува научно-обоснована причинно-следствена връзка между иновациите и растежа на фирмите.

Информираността и осведомеността на докторанта по проблемите, разглеждани в дисертационния труд може да се определи като особено висока.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В труда е доказано съществуването на научно-обоснована причинно-следствената връзка между иновациите и растежа на фирмите.

Първата част на тезата е доказана в рамките на литературния преглед. Втората част от тезата се потвърждава от разработените в рамките на изследването методически инструменти за анализ на иновационния потенциал на предприятието и методическите инструменти за оценка на иновационната инфраструктура на предприятията и определяне на направления за развитие.

Практическата насоченост на дисертационния труд е свързана с разработени конкретни методи за оценка на иновационния потенциал на предприятията и направленията за развитие. Предвид спецификата на иновациите, настоящата тема и практико-приложни добавени стойности биха могли да бъдат в интерес не само за научната сфера, но и на държавните политики, бизнеса и потребителите, които са определени като основни фактори за повишаване на иновационното представяне на МСП.

Заслужават положителна оценка използваните в дисертационния труд комбинация от методи като индуктивния и дедуктивния метод, статистически, сравнителни, казусния, анкетния и др. По този начин са разкрити генезиса, характеристиките и възможностите за повишаване на ефективността на иновационната дейност на МСП в България.

Практическата насоченост и значимост на дисертационния труд се допълва и от извършеното емпирично изследване, което конкретно показва количествени резултати за иновационната активност на МСП на база на разработена от автора методология.

В емпиричния анализ е използвано изследването на иновационната активност на МСП в Югоизточен район (ЮИР) и Югозападен район (ЮЗР), което е проведено в изпълнение на проект „Регионално индексирание на иновационната активност в отраслите на икономиката (ИРИСИ) - сценарии пред идентифицираните в ИСИС четири приоритетни тематични области за интелигентна специализация и мястото им в кръговата икономика“. Изследването е проведено по метода на пряко стандартизирано интервю на работното място на респондента. Целевите групи са компании с и без иновационна активност от ЮЗР /областите София град, София област, Перник, Кюстендил и Благоевград/ и ЮИР /областите Бургас, Стара Загора, Сливен и Ямбол/. Извадката е на база 151 интервюта, т.е. 151 броя МСП.

За анализиране и систематизиране на резултатите от анкетирането се използва широк набор от методи, сред които основно са метод за преход от абстрактното към конкретното, метод на идеализация, метод на формализиране, метод на моделиране, метод на индукция, методи на експертната оценка и др.

Разработени са методически подходи и инструменти, предназначени за създаване и внедряване на механизми за повишаване иновационната активност в МСП.

4. Оценка на научните и научно-приложните приноси

Авторът на дисертационния труд извежда единадесет приноса, от които шест научни и пет научно-приложни. Напълно приемам тези приноси като коректно дефинирани и представляващи значим принос в изследваната научна и научно-приложна област.

Сред тях специално заслужават да се отбележат:

- Формиране на Пътна карта на иновацията на база логическа последователност на приеманите иновационни решения;
- Систематизиране на иновационния мениджмънт в четири основни аспекта;
- Систематизиране на основни конструкции към всеки един от основните аспекти;
- Разработване на „кръга“ на постоянно усъвършенстване в полза на растежа на компаниите;
- Надграждане на модела за 5-те сили на Портър чрез интегриране на отворените системи във взаимозависимост с обкръжаващата конкурентна среда в рамките на отрасъла, като се вземат под внимание глобалните фактори влияещи върху конкурентната среда.
- Дефиниране на фактори за успешна иновационна дейност;
- Визията за рамкова инструкция за бизнеса при управлението на иновационното развитие;
- Изготвяният концептуален модел за превръщане на иновациите в конкурентно преимущество на предприятията;
- Предложената методика за формиране на Комплексна интегрална оценка за всеки един от основните аспекти на иновационната дейност;
- Разработената Матрица за оценка на иновационния потенциал на МСП от двата изследвани района ЮЗР и ЮИР.

5. Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем от 59 страници коректно представя съдържанието на дисертационния труд и постигнатите резултати.

6. Оценка на публикациите по дисертацията

Публикациите на докторант Делян Лазаров са общо шест. Всички те са свързани с тематиката на дисертационното изследване и постигнатите резултати и приноси.

7. Становище относно наличието или липсата на плагиатство

Позоваването и използването на различни източници в дисертационния труд е коректно и добронамерено. Нямам информация за установено плагиатство в дисертационния труд и автореферата към него.

8. Препоръки и критични бележки

1. При по-нататъшните изследвания на докторанта върху тази твърде перспективна и значима проблематика биха могли да се имат предвид следните препоръки:
 - Да се потърсят възможности за по-нататъшно популяризиране на постигнатите от дисертанта приносни резултати и научно-приложни инструменти чрез монографична публикация по тази интересна и актуална тематика, за публикуване в издания, реферирани и индексирани в световноизвестните бази данни с научна информация Scopus и WoS, както и в други престижни международни издания;
 - Докторантът да прояви инициатива с активната поддръжка на фирменото ръководство за провеждане на научно-приложен форум (кръгла маса, дискуссионен форум и т.н.) с участието на отговорни представители на заинтересованите компетентни държавни и местни органи и администрация по актуалните проблеми на формирането и стимулирането на иновационната дейност на водещите предприятия в страната в контекста на глобалните и локалните предизвикателства пред националната икономика;

2. Би било целесъобразно да се има предвид и една препоръка от технически характер в описанието на публикациите на автора съобразно наукометричните и библиографските изисквания, като например: име на автора (авторите), по-точно наименование на научното издание и/или научния форум, ISBN, точно име на издателството/форума, годината на издаване и т.н.

9. Заключение

Рецензираният дисертационен труд напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за неговото прилагане и Правилника за учебната дейност на Бургаски Свободен Университет за присъждане на образователна и научна степен „доктор“.

С убеденост давам много висока оценка на резултатите и приносите в дисертационния труд и предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдим образователна и научна степен „доктор“ на **Делян Лазаров Лазаров** в професионално направление 3.8. Икономика, по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“.

15.12.2022 г.

Рецензент:

(проф.д-р Павел Павлов)